

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 10 (2003)

Διακυβέρνηση

Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη (εισαγωγή-επιμέλεια), Η Κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα. Η ολοκλήρωση της τριλογίας, 1959-2000

I. E. Πυργιωτάκης

doi: [10.12681/sas.706](https://doi.org/10.12681/sas.706)

Copyright © 2015, I. E. Πυργιωτάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πυργιωτάκης I. E. (2015). Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη (εισαγωγή-επιμέλεια), Η Κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα. Η ολοκλήρωση της τριλογίας, 1959-2000. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 10, 249-253. <https://doi.org/10.12681/sas.706>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη (εισαγωγή-επιμέλεια), *Η Κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα. Η ολοκλήρωση της τριλογίας, 1959-2000*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, 616 σελ.

Με την έκδοση του τρίτου τόμου ολοκληρώνεται η τριλογία της Ιωάννας Λαμπίρη-Δημάκη, με τίτλο *Η Κοινωνιολογία στην Ελλάδα σήμερα*, που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Παπαζήση.

Στο τρίτομο αυτό έργο παρουσιάζονται 114 Έλληνες Κοινωνιολόγοι, με διδακτορικό, δημοσιεύσεις και επιστημονικο-επαγγελματική σταδιοδρομία, σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά κέντρα. Για καθέναν παρατίθεται σύντομο αντιπροσωπευτικό έργο, αυτοτελές ή σε απόσπασμα, και βιογραφικό σημείωμα με τα κυριότερα στοιχεία που ενδιαφέρουν τη μελέτη.

Σε κάθε τόμο προτάσσεται μια εισαγωγή στην οποία η Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη παρουσιάζει την εξέλιξη της Κοινωνιολογίας στην Ελλάδα και τις βασικές θέσεις που απορρέουν από την εξέλιξη αυτή. Στην εισαγωγή του πρώτου τόμου, η συγγραφέας αρχίζοντας με τους προδρόμους της Κοινωνιολογίας στη χώρα μας πορεύεται τον δύσβατο και ακανθώδη δρόμο από τον οποίο διήλθε αναγκαστικά η επιστήμη αυτή, για να καταδείξει τα αίτια των δυσχερειών και να παρουσιάσει τα πρόσωπα και τους θεσμούς, που συνέβαλαν στη θεσμοποίησή της. Στην εισαγωγή του δεύτερου τόμου γίνεται μια πρώτη σύγκριση ανάμεσα στους παλαιότερους και τους νεότερους Κοινωνιολόγους και παρατίθενται οι θεσμοί και τα ερευνητικά κέντρα που ιδρύθηκαν στην Ελλάδα, με σύντομη αναφορά στην προσφορά και τις επιδιώξεις του καθενός.

Όσο πιο μεγάλη και ουσιαστική συμβολή στην εξέλιξη της κοινωνιολογικής σκέψης και στη βαθύτερη αυτογνωσία της ελληνικής Κοινωνιολογίας αποτελεί η εκτεταμένη εισαγωγική μελέτη των εκατό περίπου σελίδων του τρίτου τόμου, στην οποία γίνεται συνολική εξέταση του ερευνητικού υλικού και των τριών τόμων. Με την ολοκλήρωση δηλαδή της τριλογίας η Ιωάννα

Λαμπίρη-Δημάκη μελετά τους 114 Έλληνες Κοινωνιολόγους με βασική κατηγορία ανάλυσης τη γενιά στην οποία εντάσσονται. Η ερευνήτρια δηλαδή προκειμένου να επιχειρήσει μια συνολική ανατομία της ελληνικής Κοινωνιολογίας από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι σήμερα –περίοδο που καλύπτει το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα– εισάγει για πρώτη φορά στα ελληνικά κοινωνιολογικά δεδομένα τη ‘γενιά’ ως κοινωνική κατηγορία ανάλυσης, επισημαίνοντας μάλιστα ότι ενώ σε άλλες επιστήμες, (π.χ. στη Λογοτεχνία) η χρήση του όρου είναι συχνή, στη χώρα μας απουσιάζει από τις κοινωνιολογικές μελέτες.

Στη μελέτη αυτή επιχειρείται αρχικά ο εννοιολογικός προσδιορισμός και η συγκρότηση των εννοιών ‘γενιά’ και ‘υπο-ομάδα γενιάς’. Με βάση την επιστημολογική αντίληψη ότι οι έννοιες αποτελούν ιστορικά υποκείμενα και ως εκ τούτου μεταβάλλουν το περιεχόμενό τους στην πορεία του χρόνου, η ερευνήτρια προσφεύγει αρχικά στην ιστορική ανασυγκρότηση των εννοιών. Με αναφορές στον K. Mannheim, τον W. Dilthey, αλλά και νεότερους επιστήμονες όπως ο P. Bourdieu και ο M. Vitti, η ερευνήτρια διαπιστώνει ότι έννοια της γενιάς δεν συμπίπτει αναγκαστικά με τη ‘βιολογική γενιά’. Συνδέεται περισσότερο με τους ρυθμούς της γενικότερης κοινωνικής αλλαγής, μέσα από τους οποίους αναδύεται κατά κύριο λόγο η νέα γενιά. Έτσι όσο εντονότεροι και πιο δυναμικοί είναι οι ρυθμοί της κοινωνικής αλλαγής, τόσο συχνότερα εμφανίζονται οι νέες πολιτικές γενιές, ‘οι ομάδες δηλαδή των ατόμων που βίωσαν τις ίδιες ιστορικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια των ετών που διαμορφώθηκε η προσωπικότητά τους’. Με αυτήν ακριβώς την ανάδειξη μιας γενιάς εγγράφονται ευκολότερα στη συλλογική μνήμη γεγονότα και δράσεις, που ενδιαφέρουν την κοινωνία.

Η Ιωάννα Λαμπίρη-Δημάκη, ικανότατη να διευθετεί στα μυστικά του μικρόκοσμου από το πρώτο της κιόλας έργο με τίτλο *Προς μίαν ελληνικήν Κοινωνιολογίαν της Παιδείας* –έργο πρωτοποριακό στην εποχή του που θεωρώ ότι δεν έχει χάσει την επιστημονική του αξία μέχρι σήμερα– έχει κατανοήσει ότι οι κοινωνικές επιρροές και τα ερεθίσματα του ευρύτερου κοινωνικού κόσμου και των μικρόκοσμων που τον απαρτίζουν προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό το άτομο και την προσωπικότητά του και προσδίδουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ταυτότητάς του. Με βάση την παραδοχή αυτή αναλύει και περιγράφει τις συνθήκες του ευρύτερου κόσμου και του πανεπιστημιακού μικρόκοσμου, μέσα στον οποίο μεγάλωσαν οι παλαιότεροι και οι νεότεροι κοινωνιολόγοι, οι οποίοι διακρίνονται και ταξινομούνται σε δύο γενιές. Στο σημείο αυτό η ερευνήτρια, αποδέχεται την αντιδιαστολή του N.

Μουζέλη, ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο των δεκαετιών 1960 και 1970 από τη μια και 1980, 1990 από την άλλη. Διάκριση που χρησιμοποιεί για την χρονο-λογική ταξινόμηση των δύο γενεών.

Ακολουθεί η αντιδιαστολή των συνθηκών μέσα στις οποίες ανατράφηκε η μια και η άλλη γενιά, εντός και εκτός Πανεπιστημίου. Η γενιά του 1960 και του 1970, εξέρχεται μέσα από τα δεινά του παγκοσμίου και του εμφύλιου πολέμου, με όλους τους προβληματισμούς, τις ανέχειες και τις στερήσεις που συνεπάγεται, μεγαλώνει με τη διαίρεση του κόσμου σε ανατολικό και δυτικό και όλο ψυχροπολεμικό κλίμα που η πολιτική αυτή καλλιέργησε, με πεποίθηση στις αρχές του διαφωτισμού (ο ορθολογισμός και η ηθική της ευθύνης και της επιστήμης), προσβλέποντας πάντοτε στις αξίες ενός πνευματικού και ηθικού πολιτισμού, στο κράτος πρόνοιας και τις αρχές του.

Η γενιά του 1980 και 1990 βίωσε την πτώση του τείχους, την κατάλυση της διαίρεσης σε Ανατολή και Δύση, τις συζητήσεις για το τέλος της ιδεολογίας ή το τέλος της Ιστορίας, τη χαλάρωση των συνόρων και την εξασθένιση του εθνικού κράτος με τη συγκρότηση υπερ-εθνικών πολιτικών σχηματισμών και μορφωμάτων, την άνεση στην επικοινωνία ατόμων και πολιτισμών, την ηλεκτρονική επανάσταση με το διαδίκτυο και όλες αυτές τις συνθήκες που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση των αγορών και η πλανητοποίηση των συμφερόντων.

Πέραν αυτών οι δύο γενιές κοινωνικοποιούμενες στον ενδοπανεπιστημιακό χώρο βιώνουν ένα διαφορετικό παιδαγωγικό περιβάλλον, με διαφορετικά ερεθίσματα και εμπειρίες. Η πρώτη κοινωνικοποιείται στο Πανεπιστήμιο του Humbolt, με το υψηλό ακαδημαϊκό ήθος και τη στοχαστική διάθεση, που επιζητούσε ανιδιοτελώς τη 'Γνώση' και όχι τις γνώσεις, που μετουσίωσε τις πληροφορίες σε βαθύτερη και ουσιαστική μόρφωση (Bildung), με άλλα λόγια, το Πανεπιστήμιο των Γραμμάτων, αυτό που τείνει σήμερα να εκλείψει. Γιατί, στον χώρο των Πανεπιστημίων άρχισε να εισέρχεται η επιχειρησιακή-εργαλειολογική λογική και το σημερινό Πανεπιστήμιο διεκδικεί όλο και περισσότερο τη θέση του στην κοινωνία της αγοράς. Το πρότυπο του ανιδιοτελούς επιστήμονα, με τη σφαιρική μόρφωση και το υψηλό ακαδημαϊκό ήθος, αντικαθίσταται σήμερα από το πρότυπο του επιστήμονα-μάνατζερ, που γνωρίζει τη σύνταξη τεχνικών δελτίων, μπορεί να διεκδικεί ερευνητικά προγράμματα και να φέρνει λεφτά στο Πανεπιστήμιο. Πιο απλά και με την προσήκουσα σκωπτική διάθεση: η πρώτη γενιά ανατράφηκε στο Πανεπιστήμιο των Γραμμάτων, η άλλη στο Πανεπιστήμιο των Προγραμμάτων.

Από το σύνολο των μεταβλητών που η ερευνήτρια χρησιμοποιεί, θα ασχο-

λήθω λόγω και του επιστημονικού μου ενδιαφέροντος, με αυτό που ονομάζεται στη μελέτη 'επιστημονική κοινωνικοποίηση'. Είναι δηλαδή προφανές ότι μέσα στις διαφοροποιημένες ενδοπανεπιστημιακές και ευρύτερες κοινωνικές εμπειρίες οι κοινωνιολόγοι της νεότερης γενιάς διαμόρφωσαν διαφορετικό επαγγελματικό habitus/προδιάθεση σε σχέση με τους παλαιότερους. Αυτό ακριβώς το διαφορετικό habitus της μιας και της άλλης γενιάς προσπαθεί η ερευνήτρια να καταγράψει. Και χωρίς να ισχυρίζεται ότι παρέχει εμπειρικά τεκμηριωμένες διαπιστώσεις, διατυπώνει εικασίες, που προέρχονται από εμπειριστατωμένη θεωρητική επεξεργασία, παρουσιάζουν ενδιαφέρον και αξίζει να προσεχθούν.

Έτσι οι παλαιότεροι Κοινωνιολόγοι υπήρξαν πρωτοπόροι. Ερχόμενοι σε ρήξη με το προπολεμικό παρελθόν καινοτόμησαν δοκιμάζοντας για πρώτη φορά εμπειρικά εργαλεία στην ανάλυση της ελληνικής κοινωνίας. Βιώνοντας επίσης τους αγώνες για δημοκρατία στην Ευρώπη σε μια εποχή που η πολιτική εκφραζόταν με σαφείς διαφορές ανάμεσα στα κόμματα και τις ιδεολογίες, γίνεται πιο αγωνιστική, περισσότερο πολιτικοποιημένη, διακρίνεται από ακτιβισμό, ενεργό συμμετοχή και δράση. Το ακαδημαϊκό τους ήθος διαπνέεται από ιδεαλισμό και ανιδιοτέλεια. Επίσης οι γυναίκες κατόρθωσαν να σπάσουν το φράγμα της εκπαιδευτικής ανισότητας και να σπουδάσουν την άγνωστη ως τότε επιστήμη της Κοινωνιολογίας, υπερπηδώντας κοινωνικούς φραγμούς και εμπόδια. Η γενιά των νεότερων διαπνέεται από λιγότερο ιδεαλισμό, αφήνοντας να διαποτιστεί το ήθος τους το επιχειρησιακό πανεπιστήμιο και την εργαλειακή λογική που το κατευθύνει, χωρίς να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν άνθρωποι που έλκονται από το ιδεαλιστικό πρότυπο. Η νεότερη γενιά φαίνεται επίσης να είναι λιγότερο πολιτικοποιημένη, λιγότερο αγωνιστική στα πολιτικά ζητήματα και τα μέλη της σπεύδουν όλο και σπανιότερα να επηρεάσουν τα πολιτικά πράγματα με την αρθρογραφία και την εν γένει δράση τους. Στη θέση του 'πολιτικού ακτιβισμού' των παλαιότερων, φαίνεται να προτιμούν τον 'πολιτικό σκεπτικισμό'.

Αυτό αποτελεί ένα μικρό δείγμα μόνο των διαπιστώσεων και των εικασιών της Λαμπρή-Δημάκη και ελπίζω με τη σύντομη αυτή αναφορά να μην αδικώ πολύ τη μελέτη. Αν, πίσω από τις αράδες, προσπαθήσει κανείς να ανιχνεύσει βαθύτερες ανησυχίες και κίνητρα, θα διακρίνει τη βαθύτερη αγωνία της συγγραφέως για το σήμερα και το αύριο της ελληνικής Κοινωνιολογίας. Αυτή η αγωνία για τους θεωρητικούς, επιστημολογικούς προσανατολισμούς και την εν γένει πορεία της Κοινωνιολογίας στην Ελλάδα διαποτίζει όλο το έργο, τη ζωή και τη δράση της ερευνήτριας. Στην εποχή της εφαρμο-

σμένης έρευνας και των χρηματοδοτούμενων ερευνητικών προγραμμάτων η ανιδιοτελής ενασχόληση της Ιωάννας Λαμπίρη-Δημάκη με την ίδια την επιστήμη θεωρώ ότι συνιστά πολύτιμη συνεισφορά και επιβεβαιώνει την ανιδιοτέλεια της γενιάς της. Σε κάθε περίπτωση η συγκέντρωση των Ελλήνων Κοινωνιολόγων στο τρίτομο αυτό έργο αποτελεί σημαντική συμβολή στη μελέτη της Κοινωνιολογίας και ουσιαστική προσφορά στην ενδοσκοπήση και την αυτογνωσία της νέας αυτής επιστήμης και ο ιστορικός του μέλλοντος θα βρει πλούσιο υλικό για τις δικές του μελέτες.

I.E. Πυργιωτάκης

Αφροδίτη Κουκουτσάκη, Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία. Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα 2002, 197 σελ.

Μια από τις ειρωνικές στιγμές της νεοτερικότητας είναι η αντίφαση ανάμεσα στη συνεχώς διογκούμενη επιστημονική, με ακαδημαϊκά κριτήρια, βιβλιογραφική παραγωγή σε κάθε τομέα της επιστήμης η οποία έχει σαφώς ανυψώσει το επίπεδο της 'επαγγελματικής' δεινότητας στη διαπραγμάτευση των θεμάτων που απασχολούν κάθε φορά τους συγγραφείς, και του είδους της 'ένόρασης' όπως αυτή διατυπώνεται στις κατ' ιδίαν μελέτες. Στον τομέα των κοινωνικών επιστημών ειδικότερα και αναφορικά με τη συναφή βιβλιογραφική παραγωγή στη χώρα μας η αντίφαση αυτή καθίσταται εντονότερη. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, ανάμεσα στις διαφορές που χαρακτηρίζουν τους επιστημονικούς προσανατολισμούς και τις μεθοδολογικές προτιμήσεις της παλαιότερης γενιάς των κοινωνικών επιστημόνων στην Ελλάδα και των μελών της νεώτερης γενιάς είναι ότι οι νεώτεροι *αποφεύγουν να υιοθετούν την ολιστική κοινωνικο-ιστορική σκοπιά σε μακροεπίπεδο* (Λαμπίρη-Δημάκη 2002: 90) το δε *'επαγγελματικό habitus'* ωθεί τους νεώτερους κοινωνικούς επιστήμονες στην υιοθέτηση της *επιχειρησιακής λογικής του σύγχρονου πανεπιστημίου που 'οπωσδήποτε περιορίζει την παραδοσιακή σχετική αυτονομία του επιστημονικού πεδίου και μειώνει τη σημασία που δινόταν παραδοσιακά στην ανιδιοτελή επιστημοσύνη'* (Λαμπίρη-Δημάκη 2002: 91). Στο πλαίσιο αυτό, κριτικά εξεταζόμενο το περιεχόμενο του βιβλίου της Αφροδίτης Κουκουτσάκη *Χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία. Συμπεριφορές μη συμμόρφωσης μεταξύ ποινικού και ιατρικού ελέγχου*, αποτελεί μια *καλή στιγμή* της